

Мухатаева Қ.

филология ғылымдырының кандидаты,
эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail tantal.km@mail.ru

АМЕРИКА ҚҰРАМА ШТАТЫНЫҢ БАСПА ІСІ

Мақалада әлемдік баспа саласында алдыңғы қатарды иеленіп келе жатқан Америка Құрама Штаттарының баспа тарихына талдау жасалады. Америкадағы алғашқы басылым түрлері, типография, баспа және алғашқы баспагерлер тарихы сөз болады. XVII және XVIII ғасырдың бірінші жартысында үлкен баспагер және типограф ғалым және қоғам қайраткері Б. Франклин, бірінші американдық типографтар – Стивен және Мэтью Дей туралы мәліметтер беріледі. XXI ғасырда кітап басылымын жақсарту, басылымның бағаларын тұрақтандыруды көздейтін бірінші кәсіби ұйымдар «Бостан кітап сатушылар Ассоциациясы», «Филадельфия кітап сатушылар компаниясы», «Америка кітап сатушылар компаниясының» құрылу жолдарын сараптайды. Сонымен бірге Америкада университет баспаларының орны ерекше екенін көрсете отырып, «Университет баспаларына» көптеген университеттердің баспалары біріктірілген. Америкада меншік түріне қарай баспалардың бөлінуі, сондай-ақ кітап тарату саласының да күрделі жолдарынан мәлімет беріледі.

Түйін сөздер: Америка Құрама Штаты, типография, баспа, компания.

Мухатаева К.

филология ғылымдырының кандидаты,
эл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, г. Алматы
e-mail tantal.km@mail.ru

Издательская деятельность Соединенных Штатов Америки

В данной статье рассматривается история издательской деятельности одной из ведущих стран в этой отрасли – США. Здесь говорится о первых американских видах печати, о типографии, об истории развития первых издательств. Дается информация о первых американских типографах – Стивене и Мэтью Дейвах. Анализируется становление первых профессиональных организаций, посвященных улучшению изданий 19 века и стабилизации цен, таких как «Ассоциация книготорговцев Бостона», «Книготорговая компания Филадельфии», «Книготорговая компания Америки». Также в статье отмечено, что в Америке издательства университетов занимают особое место, и многие из этих издательств объединены в организацию – «Университетские издательства». Дается информация о систематизации американских издательств по виду собственности и о различных методах книгораспространения.

Ключевые слова:

Muhataeva K.

philology scientist, Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty
e-mail tantal.km@mail.ru

Publishing Activities United States of America

This article examines the history of publishing activities of one of the leading countries in this industry – the United States. Here we speak about the first American types of press, about the printing house, about the history of the first publishers. Information is given about the scientific and public figure, the distinguished publisher and printer – B. Franklin, as well as the first American printing houses – Stephen and Matthew Dave. The formation of the first professional organizations devoted to improving the publications of the 19th century and stabilizing prices, such as the Boston Booksellers Association, the Philadelphia Book Trade Company, and the Bookselling Company of America, is analyzed. Also in the

article it is noted that in America the publishing houses of universities occupy a special place, and many of these publishing houses are united in the organization – “University publishers”. Information is given on the systematization of American publishing houses by type of ownership and on various methods of book distribution.

Key words:

Бүгінгі күнде баспа саласының даму динамикасына көз салсақ әлемдегі баспа саласының 1/3 АҚШ та орналасқан екен. Құрамна қарай талдағанда ұсақ баспалар ірі баспаларға қарағанда басымырақ келеді. Соңғы деректер бойынша 200 мыңға тарта баспа және баспа ісімен айналысатын мекемелер бар. Арнаулы салық мекемелерінің дерегі бойынша жылында 60-70 мың аталыммен кітап шығады делінген, бірақ ресми емес деректер бойынша жылында 120 мыңға дейін кітап аталымы шығады екен. Баспа саласы демократиялық бағытта дамыған дықтан баспа саласын басқаруға мемлекет араласпайды. Бұл саладағы барлық басқару жүйесінің ережелері, талап- тілектері қоғамдық ұйымдар, ассоциациялар арқылы жүзеге асырып отырады.

Баспа ісінің даму тарихына зер салсақ, кітап басу ісі Америкаға Англияның колониясы болып тұрған уақытта 17-ғасырдың 30-жылдарында келеді. Колонияның қоғамдық және мәдени орталығы Бостан қаласы болған. Осы жерде қала маңындағы Кембриджде 1639 жылы бірінші типография ашылды. Бірінші американдық типографтар – Стивен және Мэтью Дей. Бірінші басылып шыққан кітап «Еркін азамат анты», «Забур жырлары» (Діни жыр кітабы) және «1639 жылға Альманах» кітаптары. 17- ғасырдың аяғына қарай типография бес қалада ашылады: Кембридж, Джеймстаун, Филадельфин, Бостан, Нью-Йорк қалаларында ашылып, басылым саны 900 ге жетеді.

17- ғасырдың аяғы мен 18-ғасырдың басында негізгі шығарылған діни кітаптар. (37%). Екінші орында құқық қорғау кітаптары болды (19,5%). 1641 жылы «Свод свобод» бірінші заңдар жинағы шықты. Көркем әдебиет басылымдары да жетекші орында болды. (19%). Бірінші балалар басылымы Америкада жазылып, басылған «Жаңа Англия әліппесі» 1688 жылы шықты. Баспа кезде типографиялық құрал жабдықтар, қағаз Англиядан тасылды. 1690 жылы АҚШ та бірінші қағаз фабрикасы ашылды. 1772 жылы бірінші баспасөз станогі шығарылды да, одан соң типография саласын индустрияландыруға Еуропа елдеріне қарағанда тез қарқынмен дамыды. [1]

17 және 18 ғасырдың бірінші жартысында үлкен баспагер және типограф ғалым және

қоғам қайраткері Б.Франклин болды. 1730 жылы ол Филадельфиде типографиясын ашады. Онда «Филадельфий газеті», «Ричардтың қарапайым альманахы» жылнамалары шығарылады. Жылнама календарь сияқты, қарапайым оқырмандарға арналған, жиырма бес жыл 1758- жылға дейін шығып тұрды. Альманахтың бар мақалалары Б.Франклиннің өзі С.Саундерс деген бүркеншік атпен жазып келді. 18- ғасырдың аяғында кітап басу саласы тез қарқынмен дамып, 24 типография ашылды, революциялық бағыттағы саяси әдебиеттер басыла бастады. Т.Джефферсон, А.Гамильтон, Т.Пейналардың шығармалары басылды. Соның ішінде 1776 жылы басылған «Тәуелсіздік туралы декларация» құжатының орны ерекше.

19 ғасырда кітап басу саласы экономикалық, саяси, ғылыми, және мәдени сұраныстарды қанағаттандыруда кітап пен мерзімді басылымдарға деген сұраныс көбейе түсті. 19- ғасырдың аяғында Нью-Йоркте ғылыми техникалық әдебиеттер басып шығаратын «Д.Уайли» мамандандырылған баспа саласы ашылды. Ал техникалық, қоғамдық, әскери әдебиеттерге бейімделген «Д.Ван Ностранд» 1848 ашылды. Медицина журналдарын, анықтамалықтар, энциклопедиялар басатын 1866 жылы «О.Джуда Баспа компаниясы» ашылады. Көркем әдебиеттер басатын «Г.В.Карлстон» еуропа елдері жазушыларының аудармасын, американың сатиралық және танымал романдарын шығарды. «Т.Кроуэлл» поэзия жанрындағы кітаптарды шығарды. Орыс романдарынан Л.Н.Толстойдың және Н.В.Гогольдің ебектері жарияланды. 19- ғасырдың аяғында Ағылшынның атақты «Макмиллан и К», «Кассел К» баспаларының бөлімдері ашылады, кейінен олардың бәрі үлкен дербес мекемелер болып қалыптасады.

Ұлттық кітап басу саласының дамуына 1891 жылы қабылданған «Авторлық құқық қорғау заңы» айтарлықтай әсер етті. Сонымен қатар Конгресс кітапханасында «Авторлық құқық бюросы» құрылады. Бюроның міндеті шығармаларды тіркеп, авторларға құжаттар беріп отырады. Жұмыстың жүйелі жүргінін 1891 жылдан бюро «Авторлық куәліктердің каталогын» шығарып отырғанынан да көруге болады.

«Авторлық құқық қорғау заңы» ағылшын авторларын шығаруға шектеу қойып, ұлттық әдебиеттерін дамытуға жол ашады. Географиялық жағынан баспа саласы дамыған Нью-Йорк, Бостан және Филадельфия қалалары болды.

19-ғасырда бірінші кәсіби ұйым «Бостан кітап сатушылар Ассоциациясы» құрылады (1802). «Филадельфия кітап сатушылар компаниясы» (1802), «Америка кітап сатушылар компаниясы» құрылды. Бұл компанияларды бәрі еуропа үлгісінде, немістердің кітап бірлестіктері сияқты болды. Мақсаттары кітап басылымын жақсарту, басылымның бағаларын тұрақтандыруды көздейді. Бұл кезеңдерде кітап басу саласының құрылымында көркем әдебиет басылымының саны арта түсті, 1900 жылдары 35% жетті. Америка авторларының шығармалары, яғни төл туындылары 90% -ға жетеді. Бұл кезеңде ғылым мен білімді таратуда қажеттіліктен мерзімді басылымдар да шыға бастағанын көреміз.

1857-1863 жылдары 16- томдық «Жаңа америкалық энциклопедия» шығады. Сонымен бірге ғасыр бойы көпшілікке арналған, қолжетімді арзан басылымдар шығару ойластырылып келді. Осыған орай 19-ғасырдың бірінші жартысында «Пеннипресс» газетіне қосымша иллюстриланған апталық брошюралар шыға бастады. 19-ғасырда сонымен бірге «дайм-новелл», бағасы 5-10 центтен аспайтын, жұқа мұқабалы романдар шықты. Олар серия бойынша шықты, әр сериясы 1000 шығарылымға дейін жетті. Олар баспагерлерге жақсы кіріс әкелді, әрі саяси бағыттарды да жүзеге асырды.

Нью-Йоркте әмбебап баспалардың ішінде ең үлкені «Харпер К», «Д.Эплтон и К» фирмалары болды. «Харпер К» өз жұмысын 1817 жылы америка және ағылшын авторларының «Жастар және бойжеткендер кітапханасы» сериясын шығарудан бастады. Сонымен бірге «Таңдамалы мектеп кітапханасы» сериясының 50 томдығын атауға болады. 19-ғасыр аяғындағы сол кездегі ең танымал әдебиеттердің барлығын осы баспада шығарылды. Ч.Диккенстің, М.Твеннің шығармалары да осы баспаларда басылды.

«Д.Эплтон и К» фирмасы 1827 негізі салынды. Ағылшын және америка арзан басылымдарын шығарумен аты шықты. АҚШ та бірінші рет саяхаттар туралы, жол күнделіктері, очерктер, сонымен бірге экономика, живопись, медицина туралы кітаптарды көптеп шығарды. Әсіресе, «Халықаралық ғылыми сериясы» бойынша шыққан ғалымдар шығармалары жоғары бағаланды. Сонымен бірге ерте баспалардың бірі «Putnam and Sans» баспасы, кең көлемді ауди-

торияға арналған «Халық тарихы», «Ұлттық батырлар» және А.Гамильтонның, Д.Вашингтонның, Б.Франклиннің шығармаларын басты.

Екінші кітап баспа саласында Бостон қаласы ерекшеленді. Бұл жерде «Литл Браун К» баспасы америка және ағылшын көркем әдебиеттерін шығарды. Тарихи шығармаларды, халық ертегілерінің арзан басылымын, оқулықтар, альманахтар, анықтамалықтар, кітапханаларға кітап каталогтарын шығаруда «Д.Манселл» баспасы ерекшеленді. Бұл баспа өнімдері өзінің безендірілуі мен көркемдігімен көзге түсті. Сонымен бірге еуропалық және солтүстік америкалық кітап басылымының тарихы туралы, үлкен баспа салалары туралы монографиялар жариялады.

Үшінші кітап басылымының орталығы – Филадельфин қаласы болды. Бұл қалада 1836 жылдан ашылған, көркем әдебиет, оқулықтар, сөздіктер шығаратын «Липпинкот К» баспасы болды. 1875 жылы Лонданнан өзінің филиалын ашады.

Жиырмамыншы ғасырдың бірінші жартысында мамандандырылған баспалар, сонымен бірге жергілікті және университет баспалары да бастады. Кітап шығару орталықтары Чикаго, Индианополис, Балтимор, Детройт және басқа да орталықтарда дамыды. Сонымен бірге кәсіби бірлестіктердің рөлі арта түсті. 1900 жылдардан бастап «Американ баспагерлері Ассоциациясы», «Кітап басылымдарының ұлттық Ассоциациясы», «Кітап басылымы бюросы», «Кітап баспагерлерінің Америка комитеті», «Оқулық басылымдарының институты» сияқты ұйымдардың жұмыстары кітап баспа саласының дамуына үлкен әсер етті. Бірақ бұл ұйымдардың ешқайсысы да кітап баспа саласында басқарушылық, координациялық өкілдігі болмады, сол себепте де кітап баспа саласындағы тоқыраушылықты болдырмауға жол бере алмады. Баспа саласының көрінісі экономика мен өндірістің де дамуына байланысты болды. 1930-1933 жылдары болған «Ұлы кризис» жылдары кітап басу, тарату салалары өз жұмыстарын 1924-1928 жылдармен салыстырғанда 50% азайтты. Бұл жылдары көркем әдебиет пен оқулықтар бірінші орында болды да, ғылыми басылымдары аз шығарылды. [2]

Жиырмамыншы жылдардың бірінші жартысында сонымен қатар аударма әдебиеттер, ағылшын аудармалары көбейді. 20-30 жылдары Совет әдебиетіне де көңіл бөлінді. Оның басылымдары 1924 жылдары «Интернешил паблишерс» баспасынан шығарылды. 20-ғасырдың екінші

жартысында АҚШ- та арзан басылым түрлері «покет бук немесе пейпер бек» пайда болды. Бұл басылымдарды шығаруға «А и Ч Бони» баспасы кәсіптенді. Бұлардың «Жұмсақ мұқабалы Бони кітаптары» сериясы үлкен табыстарға жетті. 20-ғасырдың ортасына қарай «Кітап клубтарының» жұмысы ұйымдастырылды.

1924 жылы «Айдың үздік кітаптарының клубы» құрылды. Бұл кезеңдерде Америка кітап баспа саласы әлем кітап нарығына шыға бастады. Кітап экспорты жиырмасыншы ғасырдың бірінші жартысында кітап саласынан түсетін табыстың 40% құрады.

XX- ғасырдың бірінші жартысында әмбебап алдыңғы қатарлы баспа саласында «Макмиллан К» акционерлік қоғамы алдыңғы қатарды иеленді. «Макмиллан К» жылына 600 тек қана жаңа басылымдар шығарып тұрды. Ал мамандырылған баспалардан 1909 жылы негізі қаланған «Мак Гору-Хилл Пабликешенс Компани» баспасы алда болды.

Баспа саласының қазіргі жағдайына келсек Америка Құрама Штатында баспа саласы құрылымы өте күрделі біртоталықтандырылмаған және көп салалы. Баспа саласын бір орталықтан бақылап отыратын мемлекеттік мекеме жоқ. Олар мемлекеттік, жеке меншік, коммерциялық, университеттік баспалар, әрі қарай баспа саласымен айналысатын мекемелер: министрліктер, департаменттер, әр штаттың әкімшілік басқармалары, ғылыми мекемелер, қоғамдық ұйымдар т.б. болып келеді. Баспа саласы орталықтандырылмағандықтан кей кездері басылымдар бір кезде бірнеше баспалар бір уақытта шығаратын бірін –бірі қайталаулар болып тұрады. Бірақ кей баспа бағдарламаларында мемлекеттік баспалар мен жеке меншік баспалардың арасында шектеулер кездесіп тұрады.

Америка Құрама Штатының баспа ісі статистикасына қарасақ 1958 жылға дейін кітап басылымының кей түрлері статистикалық жинаққа енбей келген. Мысалы 65 бетке дейінгі кітапшалар, сондай-ақ, тек жазылу бойынша таратылатын кітаптар (подписная литература), кейбір мектеп оқулықтары, үкімет басылымдары, кей жекелеген штаттардың басылымдары т.б. Тек 1959 жылдан кейін ЮНЕСКО -ның шешімімен, әлемде 49 беттен кем емес кітаптар брошюралар деп есептелгеннен соң ғана статистикалық жинаққа кіре бастады. Сол сияқты 1969 жылға дейін егер көптомдық басылымның әр томы өз атауымен жеке басылған болмаса, жеке кітап ретінде есептелмеді, ол да ЮНЕСКО талаптарына сай кейінгі жылдары ғана көп томдықтың әр

кітабы жеке басылым болып есептелінетін болды. Кітап саласындағы мұндай есептеулер мемлекеттің өз ішіндегі басылым саласынан толық мәлімет алуды қиындатумен бірге әлемдік кітап шығару саласында мемлекеттер рейтингісін шығаруда да кедергі келтіретіні сөзсіз. [6].

1970 жылғы деректерге сүйенсек, АҚШ та 5837 баспа болса [4], соңғы жылдары 200 мыңнан аса коммерциялық, үкіметтік, университет ж.б. баспалар жұмыс атқаруда. Баспа саласына үстемдік ететін үлкен баспалар: «Даблдей К», «Макмиллан К», «Мак Гроу-Хилл Пабликешенс Компани», «Рендом хаус», «Бентам букс» (Үлкен бестік) – деп аталады. Кітап саласында бұлардың ықпалдары күшті болып есептеледі. Кітап орталықтары: Нью-Йорк, Филадельфия, Бостон, Чикаго, сонымен бірге Калифорния да кітап шығару қарқынды дамып келді [3].

Меншік түріне қарай АҚШ та баспаларды төрт түрге бөлуге болады. 1. Бір ғана адамның не бір ғана семья иелік ететін баспа. 2. Акциясына бірнеше адам иелік ететін баспа компаниясы. 3. Корпорация немесе акционерлік қоғам – акцияларын біріктіріп ұстап отырғандар. 4. Компания-конгломерат. Бұл гигант баспалардың бірнеше баспа бірлестіктері болады, олардың штаттары өте аз, 2-5 адамнан аспайды, барлық қызмет түрлерін өздері атқарады.

АҚШ баспалары тек қана бір тақырыптағы кітаптарды шығаруға өте аз маманданады. Әдетте бірнеше салаға шығаруға тырысады. Екінші дүние жүзілік соғыстан кейін еуропа елдеріне, Канадада сонымен бірге дамушы елдерде Азия, Африка елдеріне өз инвестицияларын кеңейтуде жол ашты. Бұл елдерден баспаларын сатып алып, не өз баспаларының филиалын ұйымдастырып, Америка тек коммерциялық мақсатты ғана көздемейді, идеология жағынан да өз ықпалдарын арттырғысы келеді. Мысалы «Мак Гроу-Хилл Пабликешенс Компани», компаниясының 13 елде Канада, Англия, Франция, Германия, Мексика, Панама, Бразилия, ЮАР, ж.б. мемлекеттерде филиалдары бар. «Макмиллан К» компаниясының 9 елде салалық бөлімдері бар. Сонымен бірге әрине, Еуропа мемлекеттерінің де олармен бірге қызмет жасауға ынталары бар. Француздардың «Ашетт», «Лярусс», Голландтардың «Эльвезир», Англияның «Коллинс», Италияның «Риццоли» баспаларымен бірігіп қызмет атқарады.

Кітап тарату саласы америкада өте күрделі. Негізінен бес кітап тарату саласын атап өтуге болады. 1. Көтерме сауда саласы, кітап магазиндері, универсам мен супермаркеттегі кітап бөлімдері, кітап-журнал киоскілері. 2. Колледж-

дегі кітап тарату; 3. Кітапхана сеті – кітаптарды оптовиктер арқылы қамтамасыз ету. 4. Оқу-мектеп сеті. 5. Кітапты үйге әкеп беру- бұл салаға таралымның 25% енеді, кітап клубтары, кітап-почта саласы енеді. Кітап таратуда клубтардың жұмысы ерекше, тіпті кей баспалардың өз клубтары болады. Мысалы «Даблдей К», үлкен гигант баспасының «әдеби гильдия» клубында 1 миллионнан аса мүшесі бар.

Америка кітаптарының экспорты жылдан жылға артуда. Медицина саласы мен оқулықтардың үлесі алда, негізі Канада, Англия, Австралия, Япония, Голландия, Скандинавия елдеріне шығарады. Азия, Африка, Латын Америкасына экспорттау дамуда. Кітап басылымдарының импорты жетіліп келе жатқан мен, экспорттан ылғи да төмен тұрады. Негізгі кітап әкелуде бірінші орында Ұлыбританиядан әкелінетін импорттың 50% ,одан әрі Канада (15%), Япония (12%), Италия (11%) мемлекеттерінен келеді. Тақырыбына келсек, медицина, социология, экономика, көркем әдебиет басылымдары т.б. Кітап таратуға көптеген кәсіби ұйымдар да ат салысады. Бар кітап саласының жаңалығын таратушы «Публишерс викли» 1872 жылы ашылған апталық журнал басылым болып есептеледі [5].

Кітаптың таралу тиражына келсек, кітапқа деген сұраныс екеріледі. Негізінен жұмсақ мұқабадағы басылымдардың тиражы 100 мың данаға дейін болса, (ең жоғарғысы 1-2 млн. дейін), бестеллерлердің тиражы 6 миллионға дейін кетеді. Кітап бағасы жағынан үнемі өсіп отырады, баға кітаптың тақырыбына да байланысты, ғылыми-техникалық кітаптар әдеби кітаптардан 2-2.5 есе қымбат болып келеді. Ең қымбат кітаптар қатты мұқабалы, ең арзан кітаптар балалар мен жасөспірімдер басылымдары. Жұмсақ мұқабалы кітаптар 3-4 есе арзан болып келеді. Кітап басылымының типі жағынан келетін болсақ 40-45 % оқулықтарға келеді. Діни әдебиеттер басылымы мен 30-ға тарта баспалар айналысады. Аударма әдебиеттер, бар шығарылымдардың 3% құрайды. Америка басылымдарын да барлық елдердегі сияқты екі түрге бөлуге болады: қатты мұқабалы кітап және қағаз мұқабалы қалта кітабы.

Негізгі баспаларына келсек «АҚШ үкіметі баспасы» басылымдары үкіметтің ресми құжаттары, архив материалдары. «АҚШ Сыртқы байланыстар басқармасы» баспасы- негізгі мақсаты Америка саясатын шет мемлекеттерде насихаттау, сонымен бірге АҚШ қа деген басқа мемлекеттердің көзқарасын үкіметті хабардар

ету. «Интернешил паблишерс» 1924 жылы құрылған, негізін салған А.Трахтенберг. Сонымен бірге алдыңғы қатарлы баспаларына «Камерон энд Кан», «Пиплс паблишерс», «Мессез энд Мейстрим» т.б. баспалары бар.

Америкада университет баспаларының орны ерекше. «Университет баспаларына» көптеген университеттердің баспалары біріктірілген.

Келесі үлкен баспаларынан жоғарыда айтылып кеткен «Даблдей К» жылына 700 ге тарта атаумен кітап шығарады, Американың танымал жазушыларын шығарады сонымен бірге балалар мен жасөспірімдер әдебиетін көптеп шығарады. «Макмиллан К» оқулықтардың барлық түрін шығарады, балалар әдебиетінен «Балалар әдебиетінің классигі» сериясын шығарады. «Хапер энд Роу» ағылшын және америка жазушыларының шығармаларын басады. Бір ерекшелігі баспа оқырман сұранысын зерттей отырып, сұранысқа ие кітаптардың бестселлер жасайды. «Мак Гроу-Хилл Пабликешенс Компани» жылына мыңға тарта атаумен кітап, 30-ға тарта мерзімді басылымдар, техникалық басылымдар, «Ғылым әлемі» балалар сериясын басады. «Д.Уайли энд санс» (1828) жылына 600 атаумен ғылыми кітап, 21 журнал шығарады. «Д.Ван Ностранд» (1848) жаратылыстану ғылыми басылымдары, металлургия, химия т.б. ғылым саласының кітаптарын басады. «Академик пресс» 1941 жылы ашылған, ғылыми кітаптар шығарады, алдыңғы қатарлы дүниежүзі ғалымдарының аудармасын жасайды, өз бөлімдерін Франция, Англия, Индия, Италияда ашқан. «Пергамон пресс» 120 ғылыми мерзімді басылымдар, 40 қа тарта сериямен кітап шығарады. Оны халықаралық баспа деседі болады, себебі оның екі орталығы бірі – Лонданда, екіншісі – Нью-Йоркте, ал бөлімдері Австралия, Франция, Германия, Япония, Индияда орналасқан. Баспа ЮНЕСКО ның тапсырысымен де кітап шығарады.

Дегенмен де Америкада көп болмаса да, бір тақырыпта кітап шығаратын баспалары да бар, оларды атасак: «Чилдрен пресс»- жасөспірімдерге, «Таппинджер паблишерс» – саяхаттар туралы кітап, «Л.Пратт К», спорт туралы, «Американский институт графики», «Эверджин букс», «Абрамс»- көркемөнер басылымдарын шығарады.

Анықтамалық әдебиеттер шығарудан ең үлкені «Энциклопедия Британика». Баспаның басқармалары Чикаго мен Лонданда, бөлімдері- Австралия, Австрия, Бельгия, Жаңа Зеландия, Норвегия, Франция, Финляндия, Швеция, Япо-

ния елдерінде. Бұл баспа «Британ энциклопедиясын» шығарады, 1968 жылы алғашқы басылымының 200 жылдығына орай, энциклопедияның факсимильді басылымын шығарған, сонымен бірге португалия, испан тілдерінде де шығарады. Басқа да көптеген анықтамалық басылымдар шығарады.

«Р.Баукер К» 1876 жылы ашылған кітап тану, кітап басылымының зерттелуі туралы кітаптарды шығаратын баспа. «Х. Вилсон К» 1838 жылда ашылған кітап тану, библиография, кітапхана саласында 20 дан астам библиографиялық басылымдар шығарады.

Америкада этникалық топтарға арналған баспалар да бар, соның бірі 1936 жылы ашылған «Индиан пресс». Америкада Америка Құрама Штатында ғана тұратын негрлерге ғана емес, жалпы Африка мемлекеттеріне арнап кітап шығаратын баспалар өсіп келеді. Бұл баспалар ағылшын, француз, испан тілдерімен бірге Африкадағы басқа ұлттардың тілінде де кітап шығарады. Солардың ішінен «Блек академик пресс», «Блек стар паблишерс» және «Афро-

Америкен паблишинг К» баспаларын атап айтуға болады.

Америкада тек қана жұқа мұқабамен кітап шығаратын 13 үлкен кітап фирмасы бар. Солардың ішінде ең үлкені «Бентам букс», 1945 жылы құрылған. Бұл баспа нағыз «кітап фабрикасы», жылына 400 атаумен тиражы 500 миллионға дейін кітап шығарылады. 1980 жылдан бастап Германияның «Бертельсман» концерні иелік етеді. Екінші ірі баспа «Эйвон букс» ай сайын 28-30 атаумен, орта тиражы 7 миллионға дейін кітап таралады.

Америкада кейінгі жылдары орыс тілінде де кітаптар шыға бастады. «Чехов атындағы баспа» баспасы Н.Гумилевтің, О.Мендельштам, М.Цветаева ж.б. жазушылардың шығармаларын басады. Екінші орыс классиктерінен кітап шығаратын «Ардис паблишерс», немесе оны «Америкадағы Ресей кітап үйі» деп те атайды. Сонымен бірге орыс басылымдарын «Виктор Камкин», «В.Чалидзе», «Альбатрос» баспалары шығарады.

Міне, қысқаша Америка баспа саласына байланысты осындай мәліметтерді білуге болады.

Әдебиеттер

- 1 Гудовщикова И.В. Библиография в Соединенных Штатах Америки. – М., 1961.
- 2 Колчанова И.В. Издание библиографических материалов. – М., 1968.
- 3 Бюллетень ЮНЕСКО для библиотек. 1971, №6
- 4 American Book Trade Directory 1969-1970. New-York, R. Bower, 1970.
- 5 Сухаруков К.М. Профессиональные объединения в книжном деле США. – Информпечать1991. Выпуск 10.
- 6 Научные и культурные учреждения США. – М., 1991. – 120 с.
- 7 Васькин А.А. Книготорговый бизнес в России и за рубежом. – М.: Спутник+, 2001. – 130 с.
- 8 Энциклопедия книжного дела /Сост. Ю.Ф. Майсурадзе, А.Э. Мильчин и да. – М: Юристъ, 1998. – 536 с.
- 9 Книги, которые должны знать современный человек. – М.: РИПОЛ классик, 2003. – 366 с.

References

- 1 Godovikov I.V. Bibliography in the United States of America. – М., 1961.
- 2 Kolchanova I.V. the Edition of bibliographic material. – М., 1968.
- 3 UNESCO Bulletin for libraries. 1971, No. 6
- 4 American Book Trade Directory 1969-1970. New-York, R. Bower, 1970.
- 5 Sukhorukov K.M. Professional merging in the book business of the United States. – Информпечать1991. Issue 10.
- 6 Scientific and kulturnye companies of the United States. – М., 1991. – 120 С.
- 7 VAS'kin A.A. Bookselling business in Russia and abroad. – Moscow: Sputnik+, 2001. – 130 С.
- 8 Entsiklopedicheskogo business /Comp. Yu.F.Maisuradze, A.E. Milchin and Yes. M: Jurist, 1998. – 536 S.
- 9 Books, witch should know. – М.: RIPOL Klassik, 2003. – 366 S.